

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΕΛΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

· Η

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΥΠΟ

ΚΛ. ΚΛΕΟΜΕΝΟΥΣ

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΕΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΑΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

1916

ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΣΕΛΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΠΟ

ΚΛ. ΚΛΕΟΜΕΝΟΥΣ

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΕΝ ΑΠΟΣΤΡΑΤΕΙΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΑΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ

1916

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 7^{ΗΣ} ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

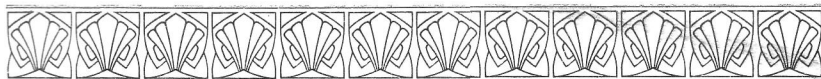
Ἡ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου 7^η Μεραρχία, κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον, ἐντολήν εἶχεν ἐν ἀρχῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πλευροφυλακὴ τοῦ δεξιοῦ τῆς στρατιᾶς καὶ διὰ Ἐλασσῶνος νὰ προελάσῃ πρὸς Αἰκατερίνην. Μετὰ τὴν διάβασιν τῶν στενῶν τῆς Πέτρας καὶ τὴν μάχην τῆς Αἰκατερίνης, προήλασεν αὐτὴ καὶ ἔφθασεν εἰς Νισέλι, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Καρα - Ἀσμὰκη (Λουδία) ἠνώθη μετὰ τῆς Στρατιᾶς τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου εἰς Κοίτζαλαρ.

Ὑστερον, ἅπας ὁ στρατός, πλὴν τῆς 5^{ης} Μεραρχίας, μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀξιοῦ, προήλασε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ ἀκολουθοῦντα εἶνε ἀπόσπασμα τῆς συγγραφῆς μου, ἀνεκδότου, περὶ τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου, ἀπόσπασμα ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ Ταχσίν - Πασσᾶ. Μὴ ὑπάρχοντος χρόνου διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλου, ἀναγκάζομαι ν' ἀρκεσθῶ εἰς τοῦτο, χρήσιμον διὰ τὴν ἐποχὴν.

ΚΛ. ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ: ΝΑ ΚΑΤΑΛΗΦΘΗ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ταξιῶν - Πασᾶ εἰς τὴν 7^{ην} Μεραρχίαν καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγκεντρώσεως ταύτης, μεταξὺ Δουδουλάο καὶ Χαρμάνκιοι καὶ Μ. τούτων, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Μοναστηρίου - Θεσσαλονίκης, φθάνει ὁ διαγγελεὺς τοῦ Στρατηγείου τοῦ Διαδόχου ὑπίλαρχος Παπάγος κομιζὼν πρὸς τὴν Μεραρχίαν τὴν ἑξῆς διαταγὴν τοῦ Διαδόχου:

« Σπεύσατε νὰ καταλάβετε τὴν Θεσσαλονίκην ».

Ἔδωκα πάραντα εἰς τὴν συγκεντρωθεῖσαν Μεραρχίαν τὴν διαταγὴν συντόνου πορείας πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπανῆλθεν ὁ γενναῖος λοχαγὸς Γραβάνης μετὰ τοῦ ἑνὸς τῶν κηρῶν τοῦ Τούρκου λοχαγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου Σαμί Μπέη, ὃν παρέλαβον μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ Ἐπιτελείῳ τῆς Μεραρχίας καὶ ἔσπευσα πρὸς κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης. Ἦρχισεν ἤδη νὰ ἐπέρχεται τὸ σκότος ὅταν ἡ Μεραρχία ἔφθασεν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τοὺς λεγομένους Μπαξέδες τῆς Θεσσαλονίκης, ὅτε ἀξιωματικὸς τοῦ Στρατηγείου, ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Ἐξαδάκτυλος ἔφερε προφορικὴν διαταγὴν ἵνα ἡ Μεραρχία σταματήσῃ ὅπου εὑρίσκειται. Ἔδωκα τὴν σχετικὴν διαταγὴν καὶ ἡ Μεραρχία κατηλύθη ὅπου εὑρίσκειτο κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς ἀπόστασιν 1500 - 2000 περίπου μ. τῆς Θεσσαλονίκης τὴν 6^{ην} ἡμερᾶν τῆς 26 Ὀκτωβρίου.

Ἐπείθετο ἡ Μεραρχία ἔξωθεν τὴν ἀπαιτούμενην διαταγὴν:

Ἄρ. 63

26 Ὀκτωβρίου 9ῆ ἑσπέρας.

*Προσθήκη.*Παρά τὴν εἴσοδον τῆς
Θεσσαλονίκης.

Η 7ῆ ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Πρὸς ἅπαντα τὰ σώματα τῆς Μεραρχίας.

1) Ἡ Μεραρχία θέλει προχωρήσει περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα πρὸς τὴν παραδοθεῖσαν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ θὰ σταθμεύσῃ κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ ἐπὶ τοῦτο σταλέντος ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἐπιτελείου.

2) Ἀπαγορεύω αὐστηρῶς τὴν εἴσοδον οἰουδήποτε εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν ὑπέρβασιν τῆς γραμμῆς τῶν φυλακίων. Καθιστῶ δὲ ἀτομικοὺς ὑπευθύνους τοὺς Σωματάρχας διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς μου ταύτης.

ΚΑ. ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Τὴν ἐπομένην, 27 Ὀκτωβρίου, ἡ Μεραρχία ἐκινήσασα ἐκ Μπαξέδων περὶ τὴν 7^{ην} τῆς πρωΐας καὶ ὀδηγουμένη παρ' ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατηγείου, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐν μέσῳ τῆς συρροῆς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὅτε, τῇ ὑποδείξει τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἐσταμάτησεν αὕτη περὶ ὥραν 7 1/2 - 8 εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τὰ πέριξ· καὶ τὸ μὲν στρατηγεῖον τῆς Μεραρχίας ἔμεινεν ἐκεῖ, τὰ δὲ σώματα αὐτῆς ἀπὸ Μπαξινάρ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, καταλαβόντα διάφορα ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια καταστήματα πρὸς ἐπιστάθμευσιν. Τὸ 19^{ον} κατηλύσθη εἰς Μπαξινάρ· ἡ ἔκθεσις τοῦ Διοικητοῦ του λέγει:

« Τὴν δὲ πρωΐαν τῆς ἐπομένης, τὴν 27^{ην}, εἰσῆλθεν ἅπασα ἡ Μεραρχία εἰς Θεσσαλονικὴν τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος καταυλισθέντος εἰς τὴν συνοικίαν Μπαξινάρ ».

Γεγονὸς τοιοῦτον, ἀπίστευτον, πάντες οἱ Θεσσαλονικεῖς ἔσπευσαν νὰ διαλαλήσουν καὶ ἐξυμνήσουν, πρῶτοι δὲ οἱ Θεσσαλονικεῖς δημοσιογράφοι καὶ οἱ ἀνταποκριταὶ τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν φύλλων.

*Διάφορα περιγραφὰ τῆς καταλήψεως
τῆς Θεσσαλονίκης.*

Ἡ ἑφημερὶς «Μακεδονία» ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῆς τῆς 28 Ὀκτωβρίου γράφει τὰ ἑξῆς:

Η ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν.

Τὸ κύριον σῶμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μετὰ τὰ λαμπρὰ τρόπαια, τὰ ὁποῖα ἔστησεν εἰς τὸ Σαραντάπορον καὶ τὰ Σέρβια, τὴν

Κοζάνην καὶ τὴν Βέροιαν, ἤρχισε νὰ προελαύνη πρὸς τὴν πόλιν μας πρὸ 10 ἡμερῶν.

Ταυτοχρόνως δὲ ἡ 7^η Μεραρχία, ἡ διατελοῦσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Κλεομένους, διὰ τῆς ὁδοῦ Ἐλασσῶνος, Αἰκατερίνης καὶ Κολακᾶς, προήλανε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

ἜΘ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὴν πόλιν.

Εὐθὺς ἀμέσως περὶ τὴν 3 μ. μ. ὥραν τῆς προχθῆς (26) ὁ Διάδοχος ἐξαπέστειλε διαταγὴν πρὸς τὴν 7^η Μεραρχίαν ὑπὸ τὸν Μέραρχον κ. Κλεομένην, ἣτις προχωρήσασα ἐν τῷ μεταξὺ ἡμίσειαν μόλις ὥραν ἀπέιχε τῆς πόλεως, νὰ καταλάβῃ τὴν παραδοθεῖσαν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ὡς ἔλεγεν ἡ διαταγή. Πράγματι ἡ 7^η Μεραρχία προχωρήσασα κατέλαβε τοὺς ἔξω τῆς πόλεως λαχανοκήπους καὶ κατέλαβε πάσας τὰς πρὸς δυσμὰς ἐξόδους τῆς πόλεως καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ τὴν νύκτα.

Ἡ 7^η Μεραρχία συνοδευομένη καὶ ὑπὸ δύο ἀτάκτων σωμμάτων κατηυλίσθη εἰς τὰς δυτικὰς ἐσχατίας τῆς πόλεός μας ἀπὸ τῶν λαχανοκήπων μέχρι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ.

Ἀπὸ πρωΐας δὲ μέχρις ἑσπέρας ὄμιλοι Ἑλλήνων πεζοὶ καὶ ἑφ' ἀμάξης, νέοι καὶ γέροντες, κυρταὶ καὶ δεσποινίδες, παιδιά ἔσπευδον νὰ θαυμάσωσι τοὺς λεβέντες μας καὶ νὰ τοὺς ζητωκραυγάσουν.

Ἡ κατάληψις τῶν δημοτικῶν κτιρίων καὶ τῶν στρατῶνων.

Περὶ δὲ τὴν 2 μ. μ. ὥραν μία Ταξιαρχία τοῦ εὐζωνικοῦ, διὰ τῆς ὁδοῦ Βαρδαρίου καὶ Ἐγγατίας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ κατέλαβε τὸ Διοικητήριον καὶ τοὺς στρατῶνας καὶ τὰ τελωνεῖα καὶ πάντα τὰ δημόσια κτίρια.

Ἡ «Νέα Ἀλήθεια» τῆς Θεσσαλονίκης ἀφορμὴν λαμβάνουσα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Θεοδοωρόφ, μεταξὺ ἄλλων γράφει.

Ἄγγλοι δημοσιογράφοι περὶ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὁ ἀξιότιμος διευθυντὴς τῆς Βουλγαρικῆς ἐφημερίδος «Πράβο» κ. Ναούμωφ, τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου, ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἐκ τῶν συντακτῶν τῆς ἡμετέρας ἐφημερίδος κ. Σχινᾶ, μετέβη ἑφ' ἀμάξης μέχρι τοῦ ἔξωθι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρομικῶν κήπων, ὅπως χαιρετίσῃ τὸν εὐρισκόμενον ἐκεῖ Ἑλληνικὸν

στρατὸν τῆς 7^{ης} Μεραρχίας. Ταῦτα ἔρχονται νὰ ἐπικρῶσῃσι καὶ οἱ ἔγκριτοι καὶ ἀμερόληπτοι Ἕλλησι ἀνταποκριταὶ τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ πρακτορείου τὰ «Κεντρικὰ Νέα» κ. Γούδλεϋ καὶ τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου τοῦ Λονδίνου» κ. Στήβενς, οἵτινες ἀπέστειλαν πρὸς τὴν Ἀθηναϊκὴν συνάδελφον «Ἐστία» τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν:

Τὸ γράφον οἱ Ἕλλησι.

«... Διήλθομεν τὴν νύκτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Ὀκτωβρίου εἰς Τεκελῆ, καὶ τὴν πρωΐαν τοῦ Σαββάτου (27 Ὀκτωβρίου) λαβόντες τὴν ἄδειαν τοῦ Διαδόχου, ἐπέβημεν τῆς διὰ Θεσσαλονικὴν σιδηρομικῆς ἀμαξοστοιχίας. Εὗρομεν τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Θεσσαλονικῆς ὡς καὶ τὰ προάστεια τῆς πόλεως κατελιμμένα ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

«Περὶ τὴν 1^{ην} μ.μ. τοῦ Σαββάτου 27 Ὀκτωβρίου παρηκολούθησαμεν ἐκ τοῦ ἑξώστου τῆς Διεθνoῦς λέσχης προσελάνοντα καὶ διευθυνόμενα πρὸς τοὺς στρατῶνας δύο Τάγματα Ἑλλήνων εὐζώνων...»

Ὅστε καὶ οἱ κ.κ. Γούδλεϋ καὶ Στήβενς ὁμολογοῦν, αὐτόπται οἱ ἴδιοι, ὅτι εἶδον τὴν πρωΐαν τῆς 27 Ὀκτωβρίου κατελιμμένην τὴν Θεσσαλονικὴν ὑπὸ τῆς 7^{ης} Μεραρχίας.

Ἐπεὶ πάντα ἄλλον ὅμως ὁ στρατιωτικὸς ἀνταποκριτὴς τῶν «Ταίμς» κ. Πράϊς περιγράφει θαυμασίως τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονικῆς ἐν τῇ «Ἐστία» τῆς 8 Νοεμβρίου 1912.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Θαυμασία Ἑλληνικὴ περιγραφή.

Ἡ ἀληθῶς θαυμασία περιγραφή τοῦ ἐν Θεσσαλονικῇ ἀνταποκριτοῦ τῶν «Ταίμς» περὶ τῶν πολεμικῶν μας ἐπιχειρήσεων, τῆς ὁποίας ἰδέαν μᾶς ἔδωκεν ἀθημερὸν διὰ τῶν τηλεγραφημάτων του ὁ ἐν Λονδίνῳ ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἐστίας» ἔχει ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς:

«Σήμερον (τὴν 27 Ὀκτωβρίου) μετὰ τετρακοσίαν ἐβδομήκοντα ἐτῶν Τουρκικὴν κυριαρχίαν, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς διασχίζει ἀπαξ ἔτι τὰς ὁδοὺς τῆς Θεσσαλονικῆς. Καὶ ὑπῆρξεν μεγάλη ἡμέρα ἢ σημερινὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας: ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος τῶν ἐπραγματοποίησαν τὸ ὄνειρόν των. Καὶ οὔτε ἠξιώθη ποτὲ στρατὸς τῶν ἀρχαίων προγόνων των, ἐπιστρέφον θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ ἀλλάχοῦ τῆς Ἑλλάδος, νὰ τύχη θορυβωδετέρας καὶ μᾶλλον ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς

ἀπὸ τὴν σημερινὴν ὑποδοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τοὺς θριαμβευ-
τὰς τῆς ἡμέρας.

» Καθ' ὅλην τὴν πρωίαν τὸ ἀρχηγεῖον τῆς 7^{ης} Μεραρχίας ὑπὸ
τὸν συνταγματάρχην Κλεομένην, ὑπῆρξε τὸ ἐντευκτήριον ὀλοκλήρου
τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ ἡμίσεος Ἰουδαϊκοῦ τῆς πόλεως.

» Ὁ Μέραρχος εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθ-
μὸν, μαζῇ του δὲ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου του ταγματάρχης Νε-
γρεπόντης. Ἦτο δὲ κατὰ καταπληκτικὸν ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων
ἐπιμενοντων νὰ φιλήσωσι τὸ χεῖρ τοῦ Μεράρχου, καὶ φιλοτιμουμένων
ποῖος νὰ χαρίσῃ τὰ περισσότερα δῶρα εἰς τὸ εἶδωλον τῆς στιγμῆς
διότι μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Διαδόχου ὁ κ. Κλεομένης ἀπετέλει τὸ
ἀντικείμενον τῆς λατρείας τοῦ πλήθους.»

Ἐπιπέδου ἀνακούφισις.

« Διὰ πάντα ζήσαντα, ὅπως ὁ γράφων, ἐπὶ ἡμέρας ὅλας μεταξὺ
τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, μία ἀπλὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρα-
τόπεδον ἐπέφερεν ἀληθινὴν ἀνακούφισιν καὶ παρεῖχεν εὐθύς ἀπὸ τῆς
πρώτης στιγμῆς καὶ τὴν ἐξήγησιν τῆς ταχείας καὶ διαρκῶς ἐν νίκαις
προελάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

» Ἐφ' ὅσον ἠδύνατό τις νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ των,
τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἦσαν ὡς νὰ ἐξεκίνησαν χθὲς ἀπὸ τὰς Ἀθή-
νας. Πυρβολοχαίαι ἐν μαθηματικῇ τάξει παρατεταγμένα, πυροβόλα
συσκευασμένα καθ' ὅλους τοὺς κανόνας, πολὺ καλὸν ἱππικὸν...

» Ἡ πόλις ὀλοκλήρως προσέλαβε πανηγυρικὴν ὄψιν ἢ Ἑλληνικὴ
κτανόλευκος σημαία κυματίζουσα παντοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἡμι-
σέληνον, ἢ ὁποία ἐξηφανίσθη, θὰ ἔλεγέ τις ὡς ἐκ μαγείας.

» Ἡ κατοχὴ συνετελέσθη πλήρως μέχρι τοῦ ἀπογεύματος· καί, ὅταν
μετ' ὀλίγον ἀπόσπασμα ἱππικοῦ ἐπὶ κεφαλῆς δύο εὐζωνικῶν ταγμάτων
διέσχισε μὲ τὰς σάλπιγγάς του τὴν κεντρικὴν ὁδόν, ἐπικολούθησεν
ἀληθινὸν πανδαμῶνιον... »

Ταῦτα ἔγραφεν ὁ εὐγενὴς δημοσιογράφος κ. Πραΐς ἐξ αὐτοψίας
καὶ παρακολουθῶν τὴν ἐξέλεξιν τῶν γεγονότων, ἐγκατεστημένος τότε
εἰς τὴν Μακεδονικὴν μητρόπολιν.

Ἦτο πράγματι ἀποθέωσις τῆς 7^{ης} Μεραρχίας ὑπὸ τῆς πόλεως
Θεσσαλονίκης πορευομένης πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ὅπως
χαιρετήσωσι αὐτήν, τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος πρώτης, ἡγουμένου τοῦ
Π. Ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης Γενναδίου.

Αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ ἔκφρασις τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἡ ἀμοιβὴ τῶν
Θεσσαλονικῶν πρὸς τὸν καταλαβόντα τὴν Θεσσαλονικὴν Ἑλληνο-στρατόν.

Ἐπανερχεται πάλιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης ὁ σοβαρὸς ἱστορικὸς κ. Πραΐς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του «**Τῶν δύο πολέμων μας**» ἧς τὸ πρῶτον μέρος ἐγράφη ἐν τῇ ἡφμερίδι «Ἀθῆναι» τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου.

Ἐν αὐτῷ ὁ ἐμβριθὴς ἱστορικὸς λέγει :

«Τὴν 14^{ην} Ὀκτωβρίου ἐγένοντο προετοιμασίαι πρὸς ἐπανάληψιν τῆς προελάσεως καὶ ἡ 5^η Μεραρχία ἐξεκίνησε χάριν τῆς σημαντικῆς καὶ ἐπικινδύνου, ὡς τὰ κατόπιν ἀπέδειξαν, ἐπιχειρήσεως, ἣτις τῇ ἀνετέθη. Τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα, ἦτο ἤδη ἱκανὸν χάριν εἰς τὴν ὄρεινὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἔλλειψιν ὁδῶν, νὰ διατρέχη τὴν χώραν μέχρις ἀποστάσεως 40 μιλίων καὶ πλέον.

» Πρὸς τὸ Δυτικὸν κέντρον προήλυνεν ἡ 1^η 2^α 3^η 4^η καὶ 6^η Μεραρχία, ἐνῶ τὸ ἀριστερὸν αὐτῶν προεκάλυπτεν ἡ 5^η, βαδίζουσα κατὰ τῆς Κοζάνης.

» Πρὸς τὸ δεξιὸν ἡ 7^η Μεραρχία, ἣτις κατ' ἀρχὰς ἀφέθη ἐν ἐφεδρείᾳ εἰς Λάρισσαν, ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἐλασσῶνα καὶ ἐκεῖθεν, ἀκολουθοῦσα τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν διὰ τῶν ὄρσειων τοῦ Ὀλύμπου καὶ Φλάμπουρου, κατέλαβε τὴν ὄνομαστὴν δίοδον τῆς Πέτρας.

» Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπισκιάζων τὴν εὐφυΐαν τοῦ Τουρκικοῦ Ἐπιτελείου, καθότι ἐλαχίστη δύναμις θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὴν δίοδον τῆς Πέτρας, ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεών στρατοῦ ὀλοκλήρου, καὶ συνεπῶς ἡ πορεία τῆς 7^{ης} Μεραρχίας, ἣτις **ἦτο ἡ ὑπερφαλαγγίσασα τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν μάχην τῶν Γιαννιῶν - Ἀξιοῦ, καὶ ἡ πρώτη εἰσελθοῦσα** εἰς Θεσσαλονίκην, θὰ ἐπεβραδύνετο μεγάλως».

Ὁ κ. Πραΐς ἦτο πράγματι αὐτόπτης μάρτυς ἐπὶ τῶν συμβάντων, καὶ ἀφηγεῖται αὐτὰ ὡς αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶδε καὶ παρατήρησε, διότι εὐρίσκειτο, τότε ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατεύματι, ὅπερ, ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Καρα - Ἀσμάκη, ἦτο ἀντιμέτωπον τῆς 7^{ης} Μεραρχίας καὶ ὅστις, ὡς ὁ ἴδιος κατόπιν ὁμολογεῖ, ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν ὀβίδων τοῦ Ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ. Πρέπει νὰ σημειωθῇ τοῦτο, ὅπερ εἶνε ἀληθὲς καὶ ὁ καθιστᾶ γνωστόν, ἡ **ὑπερφαλάγγισις δηλαδὴ τῶν Τούρκων** ἐν τῇ μάχῃ Γιαννιῶν - Καρα - Ἀσμάκη, ὑπὸ τῆς 7^{ης} Μεραρχίας· διότι ἀργότερον ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν μαχῶν Καρα - Ἀσμάκη - Γιαννιῶν, θὰ ἴδωμεν τίνα ἦσαν τ' ἀποτελέσματα τῆς ὑπερφαλαγγίσεως ταύτης τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς μάχης τῶν Γιαννιῶν.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΥΠΟ ΤΗΣ 7^{ΗΣ} ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ 26 - 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1912

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΙΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

*Ἐγκατάστασις Μεραρχου καὶ Ἐπιτελείου ἐν τῷ σταθμῷ.
Εἴσοδος εὐζωνικῶν Ταγμάτων εἰς Θεσσαλονίκη.*

Ἡ 7^η Μεραρχία εἶχεν, ὡς εἶδομεν, ἐγκαταστηθῆ ἐν μικτῇ ἐπισταθμία ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Μοναστηρίου Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὰ περίξ, κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ Γεν. Στρατηγείου, ὄφειλε νὰ διαμείνη ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκεῖ.

Εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν τινι θαλάμῳ τοῦ σταθμοῦ, τὸ πλεῖστον δὲ τοῦ Ἐπιτελείου τῆς Μεραρχίας, ὁ Διοικητὴς καὶ Ὑποδιοικητὴς τοῦ 21^{ου} Ἀρκαδικὸς καὶ Καραγιαννόπουλος εἶχον καταλάβει σιδηροδρομικὰς τινὰς ἀμάξιας πρὸ τῆς θύρας τοῦ σταθμοῦ. Τὴν 2 μ. μ. εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν, διελθὼν πρὸ τῆς 7^{ης} Μεραρχίας καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου καὶ διηνηθύνθη εἰς τοὺς ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως στρατῶνας. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ Γεν. Στρατηγεῖον ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν:

27 Ὀκτωβρίου.

Εἰς Τοπσίον.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ

8η μ. μ.

*Πρὸς τὰς 1, 2, 3 4, 6 καὶ 7 Μεραρχίας, ἀπόσπασμα
Κωνσταντινοπούλου καὶ Ταξιαρχίαν ἵππικῶν.*

Διαταγὴ Σταθμώσεως.

1) Τόπος σταθμώσεως σωμάτων. Κατόπιν τῆς ἀιχμαλωτίσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ στρατιὰ θ' ἀναπανθῆ αὖριον.

2) Αἱ Μεραρχίαι δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι πρὸς ἐπιστάθμευσιν τῶν στρατευμάτων τὰς ἐξῆς περιοχάς. Ἡ 1^η Μεραρχία νὰ εὐρίσκειται τὴν 10 1/2 π. μ. τῆς αὖριον (28 Ὀκτωβρίου) πρωίας εἰς φά-

λαγγα πορείας ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Μεντεσελῆ μετὰ τὴν κεφαλὴν παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν.

Ἡ Μεραρχία θὰ βαδίσῃ διὰ Θεσσαλονίκης καὶ θὰ σταθμεύσῃ ἐν αὐτῇ κατὰ τὰς περὶ τούτου εἰδικὰς ὁδηγίας, ὡς θὰ κομίσῃ αὐτῇ ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου μου.

Ἡ 2^α Μεραρχία δύνатаи νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἐπιστάθμευσίν της τὴν περιοχὴν Δαουτλῆ - Δρυμύγλαβα - Μπάλτσα.

Ἡ 3^η Μεραρχία τὴν περιοχὴν Σαμῆ - Ἰγγλες, Καβακλῆ - Τοπσὶν - Σαριομερί.

Ἡ 4^η Μεραρχία τὴν περιοχὴν Μπουγαρίβο - Βαθύλακοι - Δουρμουσλῆ.

Ἡ 7^η Μεραρχία εἰς Λεμπέτ - Χαρμάνκιοὶ καὶ Καραϊσίν.

Τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου ἐν τῇ πόλει κατὰ τὰς ὁδηγίας.

Ἡ Ταξιαρχία ἱππικῆς συμφώνως τῆς σημερινῆ διαταγῆ μου εἰς Γιουβέσαν μετὰ ἐν σύνταγμαί της, αὔριον καὶ μεθαύριον εἰς Λιγκοβάνη καὶ πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμῶνος.

3) Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον αὔριον εἰς Θεσσαλονίκην.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην αἱ διάφοροι Μεραρχίαι παρεσκευάζοντο πρὸς ἐπιστάθμευσιν.

Τὸ ἀπόσπασμα Κωνσταντινοπούλου θὰ ἔμεινεν ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ ὅπου ἐδρίσκειτο ἀπὸ τῆς 2^α μεταμεσημβρινῆς ὥρας.

Ἡ δὲ 7^η Μεραρχία, ἡ καταλαβοῦσα τὴν Θεσσαλονίκην, ἐξήρχετο ταύτης διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ἢ 1^η Μεραρχία.

Ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ οὐδὲ λόγος ἐγένετο περὶ Βουλγαρικῆς στρατοῦ διότι, ὡς εἶπον, οὗτος τὴν πρωΐαν τῆς 27, πρὶν ἢ ἡ 2^α Μεραρχία ἐκινήσῃ ἀπὸ Δρυμύγλαβα διὰ Μπάλτζαν, εἶχε φθάσει ΝΑ τῆς Δρυμύγλαβα, ὅθεν ἔβαλλε τὰ πρὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἀϊβάτι εὐρισκόμενα ἀκόμη τμήματα τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Περὶ τῆς διευθύνσεώς του, οὐδεμίαν ὡς φαίνεται, ὑπῆρχε πληροφορία.

Ὅταν αἰφνιδίως μοὶ ἠγγέλθη ἡ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κἀπόδος τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Ἐσπευσμένη ἀφιξις τοῦ Διαδόχου εἰς Θεσσαλονίκην.

Ὁ Νομάρχης Ἀργυρόπουλος καὶ ὁ πρόξενος Διάτης.

Ἦμην, ὡς προεἶπον, ἐγκατεστημένος ἐν τινὶ θαλάμῳ τοῦ Σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ Σαββάτου

τῆς 27 Ὀκτωβρίου. Τὴν 11^{ην} μ. μ. εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ ἀρχιφύλακος ὅτι ὁ πρόφην Προξενος Λιάτης μοι ἐξήτει ἀκρόασιν διὰ σοβαρὰν ὑπόθεσιν. Μοι κατέστησε τότε γνωστὸν ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς προὔχωρει πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅτι εὕρισκετο πλησίον, ὅτι συνέλαβεν ἢ παρεμπόδιζε τὸν διαγγελέα τοῦ Γεν. Στρατηγείου ὑπίλαρχον Παπαδιαμαντόπουλον· μοι ἐξήτει δέ, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ἐνίσχυσιν τινα ἢ τὴν ἄδειαν διὰ τινα ἀποστολὴν.

Μετὰ τρεῖς ὥρας, ἦτοι τὴν 2^{αν} τῆς πρωΐας τῆς 28^{ης} μὲ εἰδοποίησαν ὅτι ὁ Νομάρχης κ. Ἀργυρόπουλος ἐξήτει κατεπειγόντως νὰ μὲ ἴδῃ τῆς ὁμιλίας ἡμῶν ἀρχετὰ διαρκεσάσης, ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθῇ ἢ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος νὰ κατέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην καθόσον οἱ Βούλγαροι πλησιάζουν. Ἡμῖν ἀνήσυχος περὶ τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως· εὕρισκόμεν ἔν ἀπορίᾳ, πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς νὰ φθάσῃ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία ἐπίσημος πληροφορία, διότι οὐδεμίαν εἶχον λάβει σχετικὴν πρὸς τὴν κατάστασιν διαταγὴν. Μετὰ δύο ὥρας, τὴν 4 πρωϊνὴν, ἐπανερχεται ὁ κ. Ἀργυρόπουλος καὶ μὲ πληροφοροεῖ ὅτι τὴν 5 ἀφικνεῖται ἢ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος.

Πράγματι τὴν 5 πρωϊνὴν (Κυριακῆς 28) ἀφίκετο διὰ τοῦ σιδηροδρομοῦ ἢ Α. Β. Ὑψηλότης, διαρκούσης πάντοτε τῆς βροχῆς. Ἄμα ὡς ἢ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος εἰσηλθεν ἐν τῷ προθαλάμῳ τοῦ σταθμοῦ, μετὰ τῶν Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκηπος Νικολαίου καὶ τοῦ πρίγκηπος Ἀνδρέου καὶ τοῦ Ἐπιτελείου, μὲ ἠρώτησεν ἂν εἶχον ἐτοιμὴν τὴν Μεραρχίαν μου· ἐπὶ τῇ ἀπαντήσεϊ μου ὅτι ἢ Μεραρχία ἠδύνατο ταχέως νὰ ἐτοιμασθῇ, μὲ διέταξεν νὰ ἐτοιμάσω ἀμέσως αὐτήν, προσθέσας μάλιστα μετ' ὀλίγον νὰ παραλάβω τὸ ταχύτερον ὅσον δυναθῶ στρατεύμα καὶ νὰ τρέξω πρὸς τὴν ὁδὸν Σερρῶν καὶ νὰ σταματήσω τοὺς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κατερχομένους Βουλγάρους.

Ἐσπευσμένη ἐκκίνησις τῆς Μεραρχίας καὶ κατάληψις ὑπ' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ Σερρῶν - Θεσσαλονίκης.

Ὡς προεῖπομεν, τὰ Ἐπιτελεῖα τῆς Μεραρχίας καὶ τινων συνταγμάτων διεννεκτέρευον διὰ πᾶσαν περίστασιν, ἐν σιδηροδρομικαῖς ἀμάξαις πρὸ τοῦ σταθμοῦ.

Πρέπει νὰ εἴπω ὅτι ἔτρεξα ὁ ἴδιος εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῶν ἀμαξῶν ὅπως εὔρω καὶ ἀρυπνίσω τὰ Ἐπιτελεῖα καὶ τοὺς διαφόρους ἀξιωματικοὺς τῶν Συνταγμάτων, ὁ καιρὸς ἐπεῖγεν· ἠδύναντο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ φθάσωσιν οἱ Βούλγαροι· ἔπρεπε νὰ φθά-

σωμεν τάχιστα, νὰ πετάξωμεν, ἂν ἦτο δυνατόν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρών· δὲν ἔχω ἢ νὰ ἐπαινέσω τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ὁρμὴν μεθ' ἧς ἔσπευσαν νὰ παρατάξωσι τὰ σώματά των, οἱ ἀντισυνταγματάρχαι Ἄρκαδικός, Θεοτίτης καὶ Καραγιαννόπουλος. Ταχύτης καὶ τάξις. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν, τὴν 6^{ην}, ἡ Μεραρχία ἦτο ἐτοίμη· ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν, ἐν ἀρχῇ ἦτο ἀγώνισμα δρόμου, ταχύτητος, ἧς ἄθλον ἐπρόκειτο ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἐπρόφθαναν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πόλιν, ἡ Θεσσαλονίκη ἐχάνετο, ἂν ἡμεῖς ἐπροφθάνομεν νὰ ἐμποδίσωμεν τοὺς Βουλγάρους ἐσώζομεν τὴν Θεσσαλονίκη. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξητεῖτο ὁ κατάλληλος ὁδηγός· ἐπετῶμεν, ἐφθάσαμεν εἰς τοὺς στρατώνας πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρών σχεδὸν τρέχοντες· εἶχε δὲ ἐντελῶς ἐξημερώσει· θὰ ἦτο 6 1/2 - 7 τὸ ψῦχος δορυμῆ ἢ βροχὴ διαρκῆς, ἦτο ὀλόκληρος ἡ Μεραρχία, ἧς ἠγεῖτο τὸ 21^{ον}. Ἐφθάσαμεν ἐν καιρῷ, ἡ Θεσσαλονίκη ἐσώθη.

Ἐσταματήσαμεν ἀμέσως ἢ μᾶλλον συνελάβομεν Βούλγαρον ἀξιωματικὸν ὑπασπιστὴν ἀφικνουμένου Συντάγματος, τὸν λοχαγὸν Στυλιανῶφ· μοὶ τὸν παρουσίασαν ἐρχόμενον μετὰ τριῶν ὑπαξιωματικῶν· εἰς τὴν ἐρώτησίν μου τί ἐπεθύμει καὶ ποῦ ἐπήγαγε· μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι μεταβαίνει εἰς Θεσσαλονίκη νὰ εὔρη καταλύματα διὰ δύο τάγματα στρατοῦ, τὰ ὁποῖα φθάνουσι καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ στεγασθῶσι, καθόσον ὑπέφερον πολὺ, ὡς ἐκ τῶν συνεχῶν βροχῶν, εἰς ἃς ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν ἐξετέθησαν· τῷ ἀπεκρίθη ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοῦ δώσω τοιαύτην ἄδειαν, δύναμαι ὅμως νὰ τοῦ ἐπιτρέψω ὅπως παρουσιασθῇ εἰς τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον καὶ ἐξαιτήσῃται ὁ ἴδιος τὴν τοιαύτην ἄδειαν· ἀμέσως τότε ἔδωκα ἐντολὴν εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην τῆς Μεραρχίας ταγματάρχην Νεγρεπόντην, ὅπως συνοδεύσῃ τὸν Βούλγαρον ἀξιωματικὸν μέχρι τοῦ Στρατηγείου, ἵνα παρουσιασθῇ εἰς τὸν Διάδοχον.

Καθ' ὁδὸν ὁ Βούλγαρος λοχαγὸς ἐπανέλαβεν εἰς τὸν Ἐπιτελάρχην ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἐρχόμενοι εἰς τὴν Θεσσαλονίκη, δὲν ἔρχονται διὰ πολιτικούς σκοπούς, ἀλλ' ἀπλῶς διὰ νὰ στεγασθῶσι· θὰ ἦτο τότε ἡ 7^η πρωϊνὴ· ἐπομένως οὗτος θὰ ἔφθασεν, εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τὸ ἀργότερον τὴν 8 - 8 1/2 π. μ.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἶχον παραταχθῆ τὰ στρατεύματα τῆς Μεραρχίας· εἶχομεν φθάσει περὶ τὰ 500 μ. ἴσως καὶ πλεον πέραν τῶν στρατῶνων τοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ· ὅπως ἀποκλεισθῇ πᾶσα διόδος παρετάχθη τὸ 21^{ον} ὀλόκληρον καθέτως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, καὶ ἔφθανε τὸ μὲν δεξιὸν περίπου 400 μ. ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ ἀνωφεροῦς ἐδάφους καλλιεργημένον καὶ πηλώδους, τὸ δὲ ἀριστερὸν 200 ἢ 300 μ.,

διότι ἐκεῖθεν εὐρίσκοντο κατεσκευασμένα Τουρκικὰ στρατεύματα, ἅτινα εὐρίσκοντο εἰς διαρκῆ κίνησιν πρὸς παραδόσιν τοῦ ὀπλισμοῦ των εἰς ὠρισμένην ἀρχὴν· συνεπῶς ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἔδαφος ἦτο ἀδιάβατον ἕνεκα τῆς συνεχοῦς κινήσεως· ὅλος ἐκεῖνος ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἢ μᾶλλον συρφετὸς πλεόν, κατέκλυσεν ὅλον ἐκεῖνον τὸν χῶρον πηγαينوερχόμενος καὶ τρώγων πρὸς περαιοσιν τῆς παραδόσεως.

Ὡστε ὅταν ἔφθασαν μετ' ὀλίγον τὰ πρῶτα Βουλγαρικὰ στρατεύματα, εἶχον ἀποκεκλεισμένην ἐντελῶς τὴν διάβασιν. ἦσαν δὲ εἰς οὐλαμὸς ἱππικοῦ μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Συντάγματος ἑνὸς ὑπολοχαγοῦ· ἔφθασαν περὶ τὴν 7 - 7 1/2 ὥραν σπεύδοντα πρὸς τὴν κατάληψιν· ἐξεπλάγησαν λοιπόν, ὡς ἦτο φυσικόν, εὐρεθέντα πρὸ ἑνὸς ἀνθρωπίνου τείχους· ἐσταμάτησαν· ὁ ὑπολοχαγὸς μοὶ ἀνέφερεν ὅτι ὅσον οὐπω ἀφικνεῖται ἐν Σύνταγμα ἱππικοῦ μετ' ὀλίγον, πράγματι, ἔφθασαν δύο Ἵλαι ὑφ' ἓνα Συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ, ἀκολουθούμεναι εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ δύο Ταγμάτων. Μόλις ἀφικθεὶς ὁ Βούλγαρος Συνταγματάρχης μοὶ εἶπεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς Θεσσαλονίκην διὰ νὰ στεγασθῇ· Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι μετέβῃ ὁ λοχαγὸς Στυλιανῶφ ὅπως ζητήσῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ περιμείνῃ τὴν ἐπιστροφὴν του· ἐν τῷ μεταξὺ ὁμιλοῦμεν περὶ τῶν διαφορῶν μαχῶν Βουλγαρικῶν καὶ ἡμετέρων ἦτο ἀπασχόλησις διὰ νὰ περναῖ, ὅπως κοινῶς λέγεται, ὁ καιρὸς· Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔβλεπον αὐτὸν ἀνυπομονοῦντα, στενοχωρούμενον καὶ μεταβαίοντα εἰς τὸ στρατεῦμά του καὶ ἐπανερχόμενον· ὁ μὲν λοχαγὸς Στυλιανῶφ δὲν ἐπανήρχετο, αὐτὸς δὲ δὲν εὕρισκεν ἡσυχίαν, καὶ ἐδυσσασχέτει, διότι ἠναγκαζέτο οὕτω ν' ἀναμένη παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως παρὰ τὴν θέλησίν του· ἐν ὠρισμένην τινὶ στιγμῇ ἐσταμάτησε καὶ διέκοψε πᾶσαν μετ' ἐμοῦ ὁμιλίαν· μετ' ὀλίγον ἔρχεται ὁ ὑπασπιστής του καὶ μοὶ μεταδίδει τὴν αἴτησιν τοῦ Συνταγματάρχου του «Νὰ τοῦ ἐπιτρέψω νὰ εἰσέλθῃ τέλος πάντων μετὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς τὴν πόλιν»· Τὴν αὐτὴν στιγμὴν, ἀπολέσας φαίνεται πᾶσαν ὑπομονήν, ἔρχεται ὁ ἴδιος Συνταγματάρχης· τὸν ἠρώτησα ἀμέσως τί ἐπιθυμεῖ. «Νὰ μ' ἀφήσετε ἐλευθέραν τὴν ὁδὸν διὰ νὰ διέλθω» ἀπήντησεν ἄνευ περιστροφῶν· διότι, ὡς προεῖπον, τὸ 21^{ον} ἔφρασε πᾶσαν διόδον.

Ἡ φράσις του λακωνικῆ ἀλλ' ὠρισμένη· ἦτο μᾶλλον ἀπειλή· τὸ ἐδείκνυεν ἄλλως τε, τὸ ὕψος του· ἦτο εἶδος τελεσιγράφου, εἰς αὐτὸ ἔπρεπε ν' ἀπαντήσω ἄνευ περιστροφῶν, ναὶ ἢ ὄχι. Εἶχον διαταγὴν νὰ μὴν ἐπιτεθῶ ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἐνδώσω· ἂν ἐνέδιδον ἢ ἀποστολὴ τῆς Μεραρχίας ἐματαιοῦτο, ἢ Θεσσαλονίκη ἐχάνετο· ἐγὼ δὲ θὰ ἐγενόμην ἕνοχος παραβάσεως στρατιωτικῆς ἐντολῆς, ὅχι βέβαια ἐνώπιον τοῦ

ἐχθροῦ, ἐνώπιον ὅμως ἐχθροῦ· ἂν ἀντετασσόμεν, ἔστω καὶ διὰ τῶν ὄπλων, θὰ ἦτο μὲν ὑπερβασία στρατιωτικῆς ἐντολῆς, δὲν ἐχάνετο ὅμως ἡ Θεσσαλονίκη· ἐπροτίμησα τὸ δεύτερον, ἀπεκρίθην ἀμέσως.

« Ἐκριβῶς διὰ τὰ νὰ φράξωμεν τὴν ὁδὸν εὐρισκόμεθα ἐνταῦθα μετὰ τῆς Μεραρχίας· ἀναμεινάτε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ λοχαγοῦ σας. »

Ἦτο ἀπάντησις σκληρὰ ἀλλ' ἀποτελεσματικὴ· ἀπεμακρύνθημεν ἀπ' ἀλλήλων ἀμοιβαίως.

Εἶχε παρέλθει ἡμίσεια περίπου ὥρα, ἀφ' οὗ τὰ στρατεύματα ταῦτα ἦλθον, ὅτε βλέπομεν μακρόθεν ἐρχόμενον αὐτοκινητόν τι, τὸ ὁποῖον ἐσταμάτησε μετὰ τοῦ 21^{ου} Συντάγματος καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ: νομίζω ὅτι εἶδον τὸν λοχαγὸν τοῦ Πεζικοῦ Κοντογούρην σπεύδοντα ἐκεῖ εἰδοποιήθην ὅτι ἀφίκετο ὁ στρατηγὸς Θεοδωρῶφ, ὅστις εὐρεθεὶς πρὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐξήτησε τὸν διοικητὴν αὐτῶν· συγχρόνως κατήλθε τοῦ αὐτοκινήτου μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του ἐφέδρου ὑπολοχαγοῦ Στάνσιεφ, πρεσβευτοῦ τῆς Βουλγαρίας ἐν Παρισίοις καὶ ἐπροχώρησεν ἀφίππευσα.

Μοὶ ἐξήτησεν οὗτος, διερμηνεύοντας τοῦ ὑπολοχαγοῦ Στάνσιεφ, ν' ἀφήσω τὴν ὁδὸν ἐλευθέραν ὅπως εἰσέλθῃ μετὰ τῶν στρατευμάτων του ἐν τῇ πόλει. Τῷ ἀπήντησα ὅτι ἡ πόλις κατελήφθη πρὸ δύο ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ. «Ναί, μοὶ ἀπήντησεν ὁ ὑπολοχαγὸς Στάνσιεφ, ἀλλ' ὑπὸ δύο μόνον ταγματῶν». «Ἄλλὰ παρατηρήσατε, ἀπήντησα, ὁλόκληρον τὴν 7^{ην} Μεραρχίαν πρὸ ὑμῶν» ἐπιδείξας πράγματι ὁλόκληρον τὴν Μεραρχίαν ἀπὸ τοῦ προτεταγμένου 21^{ου} Συντάγματος καὶ καθεξῆς καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ.

Τότε ὁ στρατηγὸς Θεοδωρῶφ μὲ παρεκάλεσεν ὅπως ἐπιτρέψω εἰς τὰ δύο τάγματα τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ νὰ στεγασιθῶσι μόνον ἐν Θεσσαλονίκῃ, καθόσον οἱ ἄνδρες των ὑπέφερον πολὺ, ὡς ἐκ τῶν συνεχῶν βροχῶν εἰς ἃς ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν ἐξετέθησαν· φαίνεται ὅτι ἡ στέγασις αὐτῆ τῶν ἀνδρῶν ἦτο τὸ μάθημα, ὅπερ εἶχε διδαχθῆ ὁ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην κατευθυνόμενος Βουλγαρικὸς στρατός· εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι «Λαβὼν παρὰ τοῦ Ἀρχιστρατήγου ῥητὰς διαταγὰς, δὲν δύναμαι ἀπ' ἑμαυτοῦ νὰ ἐπιτρέψω τοῦτο».

«Τοῦλάχιστον, προσθέτει ὁ ὑπολοχαγὸς Στάνσιεφ· νὰ ἐπιτρέψῃτε ταύτην τὴν στιγμὴν ν' ἀναπαυθῶμεν ὑπὸ στέγην, ἔνεκα τῆς ῥαγδαίας βροχῆς». Διότι, ἀληθῶς, ἡ βροχὴ ἐξακολουθοῦσα ἀπὸ τῆς πρωίας, ῥαγδαία κατέστη κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην.

«Ἄλλὰ καὶ ἡμεῖς εὐρισκόμεθα ὑπὸ τὴν βροχὴν ἀπήντησα».

Τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ στρατηγὸς Θεοδωρῶφ; νὰ μεταχειρισθῆ τὴν βίαν; ἦτο δυνατόν; οὔτε δυνατόν οὔτε ὠφέλιμον δι' αὐτὸν ἦτο·

έπομένως, μὴ δυνηθεῖς νὰ προλάβῃ ἡμᾶς κατὰ τὴν προέλασιν τῆς 26, οὔτε νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα διὰ τῆς πυροβολήσεως κατὰ τῶν ἤδη αἰχμαλώτων καὶ ὑποχωρούντων ἀπὸ τοῦ Ἀϊβάτι Τούρκων, μὴ προλαβὼν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς 7^{ης} Μεραρχίας, βιαζόμενος παρ' αὐτῆς νὰ σταματήσῃ πρὸ τῆς πόλεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ στρατηγὸς Θεοδωρῶφ ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύρῃ μοι ἔζητησε μόνον τὴν ἄδειαν, ἣτις καὶ τῷ ἐδόθη, νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τοῦ ὑπασπιστοῦ του Στάνσιεφ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπως παρουσιασθῇ πρὸς τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἀξιωματικῶς γεγονότα ἀκριβῆ, ὡς ἐγένοντο, ἅτινα βεβαίως ἢ ἱστορία θ' ἀναφέρει, τὰ λαβόντα χώραν κατὰ τὴν πρωίαν τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1912, τὴν τόσον κρίσιμον διὰ τὸ τέρας τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Λοιπὸν ὁ μὲν στρατηγὸς Θεοδωρῶφ δοθείσης τῆς ἀδείας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ δὲ 7^η Μεραρχία ἐξηκολούθει μένουσα εἰς ἣν εὐρίσκετο θέσιν καὶ ὑπὸ βροχὴν, ἀντιμέτωπος τοῦ διαρκῶς αὐξάνοντος Βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Διάδοχος εἰσῆρχετο ἐν τῇ πόλει ἐπισημῶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς εἰσερχομένης τὴν 10^{ην} π. μ. 1^{ης} Μεραρχίας καὶ παρίστατο εἰς τὴν τελουμένην δοξολογίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μόλις δὲ τὴν 4 1/2 μ. μ. ἐδόθη εἰς ἡμᾶς διαταγὴ νὰ ἐπιστρέψωμεν ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ ὅθεν εἴχομεν ἐκκινήσει.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας, ἅπας ὁ Βουλγαρικὸς στρατὸς εἰσέδραμεν εἰς τὴν πόλιν, ἣτοι ἤρχισεν εἰσερχόμενος τὴν ἐσπέραν καὶ ἐξηκολούθησεν ὀλόκληρον τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ἐντὶ τῶν δύο ταγμάτων εἰσῆλθον περὶ τὰς 35000 - 40000 Βουλγαρικοῦ στρατοῦ.

Ἡ πρὸς εἴσοδον ἐν Θεσσαλονίᾳ τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἄδεια ἐδόθη διὰ τῆς ἀκολουθοῦ διαταγῆς τοῦ Γεν. Στρατηγεῖου.

28 Ὀκτωβρίου

7 - 30' ἐσπέρας.

Θεσσαλονίκη.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ

Πρὸς τὴν 1^{ην} καὶ 7^{ην} Μεραρχίαν καὶ τὸ Φρουραρχεῖον Θεσσαλονίκης.

Πληροφορῶ ὑμᾶς ὅτι κατόπιν ἀποφάσεώς μου καὶ κατόπιν αἰτήσεως τῶν Βουλγάρων, ἐπέτρεψα ὅπως αὐριοῦν 29^{ον} τοῦ μηνὸς εἰσέλθωσαν ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης δύο Τάγματα Βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἅτινα θὰ ἐπισταθμεύσωσιν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ συνοικίᾳ τῆς πόλεως. Τὰ

δύο ταῦτα Τάγματα θὰ στέλωσι καθ' ἑκάστην σύνδεσμον εἰς τὸ Φρουραρχεῖον, ὅπως λαμβάνη τὰς Ἡμετέρας διαταγὰς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΛΟΧΟΣ

Αὕτη ἡ ἡμέρα ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου.

**Τὶ θὰ συνέβαινεν ἂν ἡ 7^η Μεραρχία
δὲν ἐνήργει ἐν καιρῷ.**

Ἐντολὴ λοιπὸν ῥητὴ δοθεῖσα πρὸς τὴν 7^η Μεραρχίαν ἦτο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν ἐντολὴν ταύτην ἡ Μεραρχία ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχῶς.

Ἄν αὕτη ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ ἐπὶ τόπου καὶ νὰ φράξῃ τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἢ ἂν ἀτελῶς ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν της, οἱ Βούλγαροι θὰ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν 7 ἢ 8 π. μ. τῆς 28^{ης}. Θὰ κατελάμβανον ἀμέσως τοὺς στρατῶνας τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως, καὶ ὄχι μόνον τὴν Βουλγαρικὴν συνοικίαν ἀλλὰ τὴν Θεσσαλονικὴν ὁλόκληρον θὰ κατεπλημμύρουν· ὁ δὲ Στρατηγὸς Θεοδωρῶφ μετὰ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Στάνσεφ θὰ ἐτέλουν βεβαίως ἐπίσημον δοξολογίαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἢ εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ἡθέλον ἐκκλησίαν διὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Τίς θὰ ἠμποδίζεν αὐτούς;

Τί θὰ συνέβαινε μετὰ ταῦτα;

Ἀμφιβάλλω ἂν οἱ Βούλγαροι συγκατετίθεντο εἰς τὴν συγκυριαρχίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφοῦ ἤδη ἔλεγον καὶ ὑπεστήριζον, κατὰ τὸν ἀνήκουστον, ὅτι αὐτοὶ πρῶτοι κατέλαβον τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι ἀλλὰ καὶ μὴ λησμονοῦντες ὅτι αὐτοὶ ὑπὸ ραγδαϊοτάτην βροχὴν ὁλόκληρον ἡμέραν, ἴσταντο πρὸ τῶν Πυλῶν τῆς Θεσσαλονίκης μὴ δυνάμενοι ν' ἀνοίξωσιν αὐτάς, φρουρουμένας ὑπὸ τῆς 7^{ης} Μεραρχίας. Φρονῶ μάλιστα ὅτι οὗτοι δὲν ἡθέλον ἐπιτρέψαι τὴν εἴσοδον τῆς 1^{ης} Μεραρχίας εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὴν ἐπομένην τὸ Γεν. Στρατηγεῖον ἐξέδιδε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν:

29 Ὁκτωβρίου

12 - 10 μ. μ.

Θεσσαλονίκη.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟΝ

*Πρὸς τὴν 7^η Μεραρχίαν, τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Μετόπισθεν
καὶ τὸ Φρουραρχεῖον.*

Διορίζω τὸν συνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Κλεομένην Φρούραρχον Θεσσαλονίκης. Εἰς τοῦτον θέλει παραδώσει ὁ ἀντισυνταγμα-

τάρχης Κωνσταντινόπουλος τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Φρουραρχείου ἅμα τῇ λήψει τῆς παρουσίας ὁ συνταγματάρχης Κλεομένης θέλει μᾶς ὑποβάλλει τὰς προτάσεις του ἐν σχέσει πρὸς τὸ προσωπικὸν τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν φρουραρχικῶν καθηκόντων. Τὴν διοίκησιν τῆς 7^{ης} Μεραρχίας ἀναθέτω εἰς τὸν συνταγματάρχην Σωτήλην Ναπολέοντα, τὴν διεύθυνσιν τοῦ Β' Τμήματος τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν Μετόπισθεν ἀναθέτω εἰς τὸν ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Μεσσαλᾶν Εὐλ.

Ὁ συνταγματάρχης τοῦ Μηχανικοῦ Ματθαιόπουλος θὰ παραδώσῃ τὴν διοίκησιν τῆς Μεραρχίας του, μεθ' ὃ θὰ μεταβῆ εἰς Ἀθήνας τιθέμενος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Οὕτω, μετὰ τὴν τελευταίαν ὑπηρεσίαν μου ἔπανσα ὢν Μέραρχος ἀντικατασταθὴς παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου Σωτήλη, διωρίσθην δὲ Φρούραρχος τῆς πρωτευούσης τῆς Μακεδονίας, τῆς πόλεως, ἣν κατέλαβον καὶ ἦν ἔσωσα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων μετ' ὀλίγον μετετέθην καὶ ἐκεῖθεν ὡς πρόεδρος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Στρατοδικείου καὶ ἐκεῖθεν πάλιν ἐν Ἀθήναις Β. Ἐπίτροπος τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ, ὅπου ἔμεινα, μέχρις οὔ, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἀπεστρατεύθην.

Ἐν Ὑδρᾷ τῇ 15 Αὐγούστου 1914

ΚΛ. ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Ἐποστράτηγος ἐν ἀποστρατείᾳ.

